

Vstupné podmienky a východiská

1. Medzinárodné súvislosti

Slovenská republika je od 1. 2. 1995 asociovaným členom Európskej únie. Dôležitým prvkom celkovej integrácie je aj integrácia priestorová (územná), ktorá v podobe politiky územného rozvoja prispieva ku konkurencieschopnosti, produktivite a rastu v jednotlivých regiónoch, k ekonomickej a sociálnej kompaktnosti v jednotlivých krajinách i medzi nimi, zabezpečuje budovanie komunikačnej i ostatnej technickej infraštruktúry, ale v neposlednom rade aj ochranu prírodného a kultúrneho dedičstva, ochranu životného prostredia a celkovú trvalú udržateľnosť rozvoja územia EÚ.

V krajinách Európy sa vytvára rad koncepcných dokumentov, ktoré majú vyjadriť princípy a optimalizáciu rozvoja európskych a medzištátnych sídelných a priestorových štruktúr. Z nich viaceré obsahujú odporúčania, ktoré sú zaujímavé aj pre územný rozvoj Slovenska a ktoré je vhodné v ďalšej územnoplánovacej politike štátu sledovať a akceptovať.

1.1. Európska perspektíva priestorového rozvoja (ESDP)

Základným cieľom ESDP, ktorý bol schválený na stretnutí v Postupimi v máji 1999, je trvale udržateľný rozvoj vyjadrený v 3 smerovaniach územného rozvoja, ktorými sú:

- ekonomická a sociálna súdržnosť,
- ochrana prírodných zdrojov a kultúrneho dedičstva, a
- vyváženejšia konkurencieschopnosť na území Európy.

Návrh cieľov politiky priestorového rozvoja je potom vyjadrený v nasledovných 3 integrovaných zásadách známych už z Lipského dokumentu:

- rozvoj vyváženého polycentrického systému miest a nový vzťah mestských a vidieckych oblastí,
- zabezpečenie rovnakého prístupu k infraštruktúre a vedomostiam a
- (trvale) udržateľný rozvoj, rozumné riadenie a ochrana prírodného a kultúrneho dedičstva.

Vzťah k asociovaným štátom, s ktorými EÚ počíta pri svojom ďalšom rozširovaní, je v ESDP vyjadrený vo zvlášťnej kapitole v ktorej sa konštatuje, že procesy územného rozvoja v prístupových krajinách sa nebudú odohrávať ako jednoduché repliky rozvojových procesov v súčasnej EÚ-15, a že v týchto krajinách bude hrať priestorová koordinácia väčšiu úlohu ako v súčasných členských štátoch a bude sa týkať najmä:

- plánovania rozvoja nadnárodnej dopravnej infraštruktúry a celej dopravnej politiky ES,
- opatrení v záujme ekologickej obnovy, najmä starých priemyselných oblastí a
- opatrení v smere štrukturálnych zmien vo vidieckych regiónoch.

Proces integrácie bude musieť byť v rozšírenom území podporovaný intenzívnejšou cezhraničnou a nadnárodnou spoluprácou, a to ako na súčasných vonkajších hraniciach EÚ, tak aj na jednotlivých hraniciach prístupových štátov.

Pri aplikovaní 3 vyššie uvedených základných smerovaní ESDP pre priestorovú politiku v asociovaných krajinách bude sa pri ich aplikácii nutné na väčšine územia vyrovnávať s nasledujúcimi problémami:

- pokračujúca prechodná situácia v politickom a administratívnom systéme, ktorá sa tiež dotkne riešenia priestorových problémov,
- rýchly proces vyrovnávania hospodárskej úrovne, avšak so značným potenciálom vnútornej geografickej polarizácie (najmä vo vidieckych priestoroch),
- len pomaly a nerovnomerne sa rozvíjajúca technická infraštruktúra,
- environmentálne škody, v niektorých prípadoch v mierke neporovnateľnej s EÚ,
- verejný sektor so značne nižšími finančnými zdrojmi.

Vzhľadom na organizáciu územia a sídelného systému SR možno prijať v politike územného rozvoja Slovenska nasledovné vybrané politické ciele a zásady rozvoja územia EÚ²:

- polycentrický a vyvážený priestorový rozvoj,
- dynamické, atraktívne a konkurencie schopné mestá a mestské regióny,
- rázovitý rozvoj – rozmanité a produktívne vidiecke oblasti,
- partnerstvo medzi mestom a vidiekom,
- integrovaný prístup k vylepšeniu dopravných spojení a prístup k vedomostiam – polycentrický rozvojový model ako základ lepšej prístupnosti,
- efektívne a (trvalo) udržateľné využitie infraštruktúry,
- rozširovanie inovácií a vedomostí,
- ochrana a rozvoj prírodného dedičstva,
- riadenie rozvoja vodných zdrojov: zvláštna úloha pre územný rozvoj,
- tvorivé riadenie rozvoja kultúrnej krajiny,
- tvorivá ochrana kultúrneho dedičstva.

1.2. VISION PLANET

Jedným z projektov tvorivo rozvíjajúcich základné ciele ESDP v oblasti strednej Európy je aj VISION PLANET³. Cieľom projektu bolo sformulovať spoločné stratégie, základné určujúce princípy a opatrenia pre územný rozvoj dvanástich štátov (medzi nimi aj Slovenska) a častí ďalších piatich európskych krajín.

Primárne úlohy vylepšenia územných štruktúr sú podľa VISION PLANET tieto:

- vytvoriť nový vzťah medzi mestom a vidiekom s cieľom zabezpečiť integrovaný rozvoj;
- v rámci komplexnej regionálnej politiky venovať sa vznikajúcim rozdielom medzi regiónmi;
- zmierniť zaostávanie a nevýhody periferálnosti otvorením väčšieho počtu hraničných priechodov;
- diverzifikovať ekonomickú štruktúru a štruktúru zamestnanosti monokultúrnych poľnohospodárskych oblastí, miest a obcí;
- vytvoriť ľahší prístup k poznatkom a informáciám vo všetkých oblastiach;
- vytvoriť organické vzťahy medzi osídlením a pobrežnými oblasťami.

² Cieľov je vo výslednom znení ESDP uvedených 60, z ktorých sa však viaceré netýkajú Slovenska alebo priamo organizácie územia, prípadne sa týkajú regionálneho plánovania, ochrany a tvorby životného prostredia, resp. organizačných opatrení.

³ VISION PLANET – Strategies for Integrated Spatial Development of the Central European, Danubian and Adriatic Area, január-apríl 2000

Základné ciele územnej politiky v oblasti VISION by mali byť implementované v rôznych oblastiach činnosti v zmysle nasledovných vybraných odporúčaní (téz politiky):

- skvalitnenie územnej štruktúry,
- vyrovnanie sa s rastúcimi územnými rozdielmi,
- vytváranie nových vzťahov medzi mestami a vidiekom,
- riešenie problému periferálnosti,
- diverzifikácia regionálnych ekonomických štruktúr a mobilizácia vnútorných zdrojov,
- vytvorenie lepšieho prístupu k informáciám a poznatkom vo všetkých oblastiach,
- formovanie rozvoja sídel a miest,
- priority v rozvoji mestského systému,
- transformácia štruktúry miest,
- rozvoj vidieckych oblastí,
- rozvoj dopravy a telekomunikácií,
- doprava,
- telekomunikácie,
- ochrana životného prostredia a manažment prírodného a kultúrneho dedičstva,
- úlohy ochrany životného prostredia,
- spravovanie prírodného dedičstva,
- spravovanie kultúrneho dedičstva.

1.3. Štúdia podunajského priestoru

Ďalšou štúdiou, dotýkajúcou sa svojím riešením územia Slovenska, je Štúdia podunajského priestoru – Regionálne a územné aspekty rozvoja podunajských krajín vo vzťahu k EÚ⁴.

Podľa štúdie sú medzi mestami podunajského priestoru len Bukurešť, Budapešť a Viedeň/Bratislava považované za mestá „medzinárodného významu“, nakoľko všetky vytvárajú aglomerácie s viac ako 2 miliónmi obyvateľov.

Do druhej kategórie miest („nadmárodného Európskeho významu“) a tretej kategórie („celoštátneho významu“) neboli zo SR zaradené žiadne mestá.

V rámci projektu boli ako vzorové identifikované „sídelné jadrové územia“ (settlement core areas) v pohraničných oblastiach Slovenskej republiky, ktoré by mali byť rozvíjané v úzkej spolupráci s partnermi v susediacich štátoch. Takéto „sídelné jadrové územia“, ktoré majú podľa autorov štúdie najvýhodnejšie polohové predpoklady pre cezhraničnú spoluprácu, sú najmä tieto:

- Bratislava – Trnava,
- Dunajská Streda,
- Nové Zámky – Komárno,
- Štúrovo,
- Šahy,
- Lučenec – Rimavská Sobota,
- Košice – Prešov,
- Snina,
- Tvrdošín – Námestovo a
- Skalica – Holíč.

⁴ Danube Space Study – Regional and territorial aspects of development in the Danube Countries on the European Union, september 1999

Výsledkom projektu je scenár „Pro Danube 2010“, v rámci ktorého sú za primárne póly hospodárskeho a socio–ekonomického rozvoja podunajského priestoru považované v ňom ležiace mestá, ktoré sa delia na:

- mestá európskeho významu (najmä hlavné mestá, medzi nimi aj Bratislava, a niektoré mestá nepatriace do jadrového územia, ako napr. Mníchov, Benátky a Krakow),
- mestá významné z hľadiska podunajského priestoru – „podunajské mestá“ (v SR Nitra, Žilina a Košice),
- ďalšie mestá (centrá menších aglomerácií plniacich zvláštne funkcie ako dôležité intermodálne uzly, v SR Komárno, Trnava, Trenčín a Banská Bystrica/Zvolen).

Hlavnú os medzinárodnej spolupráce v podunajskom priestore tvoria mestá: Mníchov / Praha – Viedeň – Bratislava – Budapešť – Belehrad – Sofia – Bukurešť.

1.4. Red Octopus – Červená chobotnica

Z prác spojených s prípravou ESDP vzišiel doteraz pomerne najucelenejší dynamický scenár priestorového rozvoja Európy na najbližších 50 rokov, tzv. Red Octopus (Červená chobotnica).

Európske centrálne urbánne jadrové územie (Central Urban Core Area, nazývané aj „Blue Banana“ – Modrý banán) má byť v roku 2026 ešte stále „corpus major“. Má však už byť súčasťou väčšieho integrovaného systému pozostávajúceho z „tela“ a „ramien“ (urbanizačných koridorov) siahajúcich do severnej, východnej a južnej Európy. Tieto ramená majú byť okrem radiálnych spojení s centrom prepojené aj tangenciálne, a to najmä TEN koridormi.

Ako ekologický systém podporujúci urbánny systém „Červenej chobotnice“ má vzniknúť tzv. Európska makroekologická štruktúra (EMES) v podobe vzájomne spojeného systému „vidieckych“ regiónov zabezpečujúcich prirodzené prostredie rastlinám, živočíchom a (plne alebo čiastočne) aj ľuďom.

Z hľadiska východo–západných smerov rozvoja sa v budúcnosti javia mimoriadne úspešné najmä dve ramená „Červenej chobotnice“, a to:

- Amsterdam/Rotterdam – Porúrie – Braunschweig/Göttingen – Berlín – Poznaň – Varšava, a
- Stuttgart – Ulm – Mníchov – Salzburg/Linz – Viedeň – Bratislava – Budapešť – Belehrad.

Takto prezentovaný aktívny rozvojový scenár vytvárajúci nové rozvojové koridory vyrastajúce z jadra, je možné charakterizovať názvom „koncentračná dekoncentrácia“, podporujúca už v súčasnosti prebiehajúci lineárny rozvoj spájaním jestvujúcich regiónov hlavných a ostatných veľkých miest.

1.5. Euroregióny

Euroregiónom ako vyššiemu typu cezhraničnej spolupráce založenej na občianskych iniciatívach a kompetenciách samospráv sa dostalo od Európskej únie a Rady Európy nielen morálnej podpory, ale boli vytvorené aj fondy na ich finančnú podporu. Táto forma cezhraničnej spolupráce sa osvedčila nielen ako prevencia etnických konfliktov, ale aj ako pružná a efektívna spolupráca eliminujúca centralistickú byrokráciu vládnych úradníkov.

Euroregióny sú stále štruktúry so svojou vlastnou identitou a administratívou, technickými a finančnými zdrojmi. Ako združenia právnických osôb si samé zabezpečujú prostriedky pre svoje pôsobenie, určité obmedzené prostriedky na zahájenie činnosti a základné technické vybavenie im však poskytuje aj štát.

V rámci Slovenska existujú nasledovné Euroregióny, ktoré budú aktívne ovplyvňovať aj sídelný a priestorový rozvoj prihraničných regiónov:

- Karpatský Euroregión (s Poľskom, Maďarskom, Ukrajinou a Rumunskom, pridružené členstvo SR od 02/1993, riadne členstvo od 11/1999)),
- Euroregión „Tatry“ (s Poľskom od 08/1994),
- Euroregión „Beskydy“ (s Poľskom a Českou republikou od 06/1999),
- Euroregión „Pomoravie“ (s Rakúskom a ČR od 06/1999),
- Euroregión „Váh – Dunaj – Ipeľ“ (s Maďarskom od 07/1999),
- Ipeľský Euroregión (s Maďarskom od 09/1999),
- Euroregión „Neogradiensis“ (s Maďarskom od 09/1999),
- Euroregión „Biele – Bílé Karpaty“ (s Českou republikou od 07/2000),
- Euroregión „Slanej a Rimavy“ (s Maďarskom od 10/2000),
- Euroregión „Košice – Miskolc“ (v rámci priestoru Karpatského euroregiónu),
- Euroregión „Podunajský trojspolok“ (s Maďarskom od 01/2001)

a pripravujú sa

- Euroregión „Viedeň – Bratislava – Győr“ (s Maďarskom a Rakúskom, predpoklad vyhlásenia v roku 2001),
- Euroregión „Poloniny“ (v rámci priestoru Karpatského euroregiónu).

2. Regionálna politika štátu

2.1. Koncepčné a strategické celoštátne dokumenty

Regionálna politika sa z pohľadu legislatívneho, organizačného, výkonného a procedurálneho v Slovenskej republike v súčasnosti iba formuje. Napriek tomu sa v súčinnosti s predstupovými aktivitami v záujme získania plnoprávného členstva v Európskej únii zabezpečujú koncepčné materiály na celoštátnej a regionálnej úrovni. Najdôležitejším dokumentom v tomto smere je Národný plán regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (NPRR SR), ktorý bol schválený uznesením vlády SR a zároveň bol predložený Európskej komisii na posúdenie. Konceptcia územného rozvoja Slovenska 2001 a Národný plán regionálneho rozvoja Slovenskej republiky sa spracúvali paralelne, pričom boli zabezpečené vzájomné výmeny informácií a základná vecná koordinácia oboch dokumentov.

Národný plán regionálneho rozvoja

Národný plán regionálneho rozvoja Slovenskej republiky poskytuje komplexný pohľad na súčasný stav hospodárskeho a sociálneho rozvoja Slovenska a ich regiónov. Vychádza zo spracovaných sektorových a regionálnych operačných programov.

Národný plán regionálneho rozvoja Slovenskej republiky vytyčuje ciele, priority a programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja Slovenskej republiky a jednotlivých regiónov na obdobie do roku 2006. Je základným strategicko – plánovacím dokumentom strednodobého charakteru pre rozvoj regiónov Slovenskej republiky. Jeho súčasťou je aj administratívny, implementačný a finančný rámec potrebný na zabezpečenie vytýčených cieľov v navrhovanom období. Vytvára predpoklad pre rokovanie Slovenskej republiky s Európskou komisiou v prípade prijatia Slovenskej republiky za člena EÚ s cieľom získania prostriedkov zo štrukturálnych fondov EÚ.

Národný plán regionálneho rozvoja je v kandidátskych krajinách ekvivalentom NDP – National Development Plan, ktorý je spracovávaný členskými štátmi EÚ. V práve EÚ je táto problematika upravená Nariadením Rady ES č. 1260/99, č.1783/99, č.1784/99, č.1263/99, č.1264/99, č.1265/99, č.1164/94 a č.1257/99. V

predvstupovom období sú aktuálne Nariadenia Rady ES č.1266/99, č.1267/99 a č.1268/99. V oblasti väzieb na regionálnu politiku EÚ je potrebné zabezpečovať aj súlad s Európskou chartou regionálnej samosprávy.

Slovenská republika podobne ako ostatné kandidátske krajiny úrovňou hrubého domáceho produktu na obyvateľa (HDP/obyvateľa) pod 75 % priemeru EÚ spadá pod Cieľ 1, preto strategickým cieľom SR je:

- zabezpečiť pri rešpektovaní trvalo udržateľného rozvoja taký rast HDP, aby Slovenská republika do roku 2006 dosiahla úroveň 60–65 % z priemeru HDP/obyv. štátov EÚ.

Formulácia strategického cieľa vychádza z predpokladu, že medziročný prírastok HDP v bežných cenách v priemere za SR sa bude od roku 2001 pohybovať v intervale 3,0 – 5,0 %.

Uvažovaný rast HDP za uvedených rozhodujúcich podmienok bude možný za predpokladu, že na celoštátnej úrovni budú prijaté také legislatívne finančné a inštitucionálne opatrenia, ktorými sa vytvorí priestor pre:

- podporu podnikania v regiónoch regionálnou diferenciaciou systémových regulačných a motivačných nástrojov, najmä v oblasti úverovej, subvenčnej, daňovej, resp. tarifnej a colnej politiky štátu,
- prechod zodpovednosti za komplexný rozvoj regiónov a miest na orgány regionálnej a miestnej samosprávy za účasti územných orgánov štátnej správy a vytvorenie účinného mechanizmu koordinácie plánov a realizačných opatrení ústredných orgánov a orgánov regionálnej samosprávy,
- vznik a podporu verejných, súkromných inštitúcií a záujmových združení orientovaných najmä na generovanie vnútorných zdrojov zabezpečujúcich ekonomický rast a zvyšovanie kvality života regiónov, mestských a vidieckych sídiel,
- transformáciu spoločnosti na informačnú spoločnosť predovšetkým v polohe vývoja a šírenia know-how.

K dosiahnutiu strategického ekonomického cieľa sú na obdobie do roku 2006 vytipované rozvojové osi regionálneho rozvoja, ktoré rozhodujúcim spôsobom ovplyvnia štruktúru a rozvoj ekonomickej základne regiónov a vo svojom súhrne tvoria rámcový návrh priorít NPRR SR. Rozvojové osi regionálneho rozvoja predstavujú strategické zameranie NPRR SR a sú zamerané na oblasti:

- podpory podnikania, kde ide o využitie, reštrukturalizáciu a rozvoj produkčného potenciálu regiónov a zvýšenia inovačnej kapacity regiónov,
- rozvoja ľudských zdrojov, kde ide najmä o rozvoj ľudského potenciálu a efektívne využitie zdrojov pracovných síl,
- rozvoja infraštruktúry, kde ide o zlepšenie dostupnosti regiónov a dovybavenie ich územia infraštruktúrou.

Vzhľadom na súčasné problémy regionálneho rozvoja SR a zabezpečenie predpokladov pre neinflačný a rovnovážny hospodársky rast národného hospodárstva boli uvedené rozvojové osi, rozpracované v rámci sektorových a regionálnych operačných programov do globálnych a špecifických cieľov. V rámci tohto rozpracovania ide o nasledovné globálne ciele:

- tvorba efektívnych pracovných miest a zníženie nezamestnanosti,
- podpora kontinuálneho rastu konkurencieschopnej produkcie,
- rozvoj sociálnej a technickej infraštruktúry,
- rozvoj výrob a služieb založených na využití domácich zdrojov,
- ochrana a skvalitňovanie životného prostredia,
- rozvoj multifunkčného poľnohospodárstva a vidieka.

Strategický cieľ SR	Globálny cieľ	Špecifický cieľ
<p>Rast HDP na úroveň 60 – 65 % z priemeru EÚ v roku 2006</p> <p>za predpokladu: relatívnej stability vonkajšieho prostredia, dostatočnej efektívnosti hospodárskej politiky, a verejnej správy a decentralizácie</p>	1. Tvorba efektívnych pracovných miest a zníženie nezamestnanosti	Reštrukturalizácia, mikroekonomická adaptácia a stimulácia rozvoja podnikov
		Podpora investícií a alokačných mechanizmov zvyšujúcich dlhodobú konkurencieschopnosť a tvorbu efektívnych pracovných miest
		Informačno-technologická podpora podnikov
		Stabilizácia trhu práce a zníženie nezamestnanosti v dlhodobu zaostávajúcich regiónoch
		Podpora stavebnej výroby v regiónoch
	2. Podpora kontinuálneho rastu konkurencieschopnej produkcie	Podpora odbytu s osobitným zreteľom na export
		Podpora finančnej konkurencieschopnosti
		Stabilizácia podnikateľského prostredia a jeho kontinuálne vylepšovanie
		Kontinuálny rast konkurencieschopnej produkcie a služieb s osobitným zreteľom na malé a stredné podnikanie
	3. Rozvoj technickej a sociálnej infraštruktúry	Modernizácia a rozvoj dopravnej infraštruktúry
		Rozvoj dopravnej obslužnosti a infraštruktúry regiónov
		Rozvoj bývania a technickej infraštruktúry obcí, miest a regiónov
		Zvýšenie pružnosti trhu práce v regiónoch
		Rozvoj sociálnej a zdravotnej starostlivosti v regiónoch
		Podpora rozvoja systému vzdelávania
		Modernizácia verejnej správy
		Podpora rozvoja občianskych iniciatív v regiónoch
	4. Rozvoj výroby a služieb založených na využití domácich zdrojov	Podpora marginalizovaných skupín
		Využitie zdrojov generujúcich hospodársky rast a trvalú konkurencieschopnosť
		Rozvoj cestovného ruchu a kúpeľníctva
		Zvýšenie efektívnosti energetického hospodárstva a rozvoj komunálnej energetiky
		Budovanie a zvyšovanie kvality distribučných sietí
		Podpora rozvoja trhových služieb
	5. Ochrana a skvalitňovanie životného prostredia	Budovanie a rozvoj priemyselných parkov
		Obnova environmentálnych funkcií na území
		Ochrana vôd
		Ochrana klímy a ovzdušia
6. Rozvoj vidieka a multifunkčného poľnohospodárstva		Nakladanie s odpadmi a odstraňovanie starých záťaží
		Environmentálna osвета, výchova a vzdelávanie
		trvalo udržateľný rozvoj vidieckych oblastí
		Rozvoj multifunkčného poľnohospodárstva
		Zvýšenie konkurencieschopnosti poľnohospodárstva a lesníctva

Obsahové zabezpečenie napĺňania globálnych cieľov viedlo k ich rozpracovaniu vo forme špecifických cieľov, majúcich v sektorových a regionálnych operačných programoch stabilizačný a rozvojový charakter. Špecifické ciele zohľadňujú rozdielne podmienky regiónov a sú zamerané najmä na riešenie v SWOT analýze uvedených slabých stránok a rizík budúceho rozvoja, ako aj využitia komparatívnych výhod – silných stránok a rozvojových šancí jednotlivých regiónov.

Sektorové operačné programy

Súčasťou Národného plánu regionálneho rozvoja SR je nasledovných sedem sektorových operačných programov, ktorých spracovanie bolo zabezpečené jednotlivými ministerstvami:

- Ľudské zdroje
- Priemysel
- Multifunkčné poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka
- Doprava a telekomunikácie
- Bývanie
- Cestovný ruch
- Životné prostredie

Každý sektorový operačný program vytyčuje pre obdobie rokov 2000 až 2006 špecifické ciele v záujme rozvoja daného sektora v Slovenskej republike.

Regionálne operačné programy

Súčasťou Národného plánu regionálneho rozvoja SR sú taktiež štyri regionálne operačné programy, ktoré boli spracované za nasledovné regionálne celky na úrovni NUTS II:

- Región Bratislava (územie súčasného Bratislavského kraja),
- Región Slovensko – juhozápad (územia súčasného Trnavského a Nitrianskeho kraja),
- Región Slovensko – severozápad (územia súčasného Trenčianskeho a Žilinského kraja),
- Región Slovensko – východ (územia súčasného Banskobystrického, Košického a Prešovského kraja).

Jednotlivé regionálne a sektorové operačné programy formulujú stratégiu regionálneho hospodárskeho a sociálneho rozvoja a koncipujú opatrenia na jej naplnenie. Vychádzajú pritom z potreby zabezpečenia realizácie jednotlivých cieľových úrovní NPRR SR.

2.2. Regionálne disparity a ekonomická regionalizácia Slovenska

Z vecných rozdielov možno uviesť najmä nízku konkurencieschopnosť regiónov, ktorá sa prejavovala najmä:

- nevýhodnou sektorovou štruktúrou s vysokým podielom zamestnanosti v sekundárnom a primárnom a s nízkym podielom zamestnanosti v terciálnom sektore ako i vysokou energetickou a materiálovou náročnosťou,
- nedostatkom inovačnej kapacity regiónov,
- diferencovanou kvalitou ľudského potenciálu,
- rozdielnou štruktúrou veľkostných typov výrobných jednotiek, v ktorej dominovali veľké jednotky, zakladajúce monoštruktúrnú ekonomickú základňu regiónov,
- nízkou úrovňou dostupnosti regiónov ako dôsledku nedostatočnej infraštruktúrnej vybavenosti regiónov cestnou, telekomunikačnou a železničnou sieťou, čo malo nepriaznivý vplyv na rozvoj vnútroštátnej, transhraničnej a medzinárodnej spolupráce,
- nedostatočné zohľadňovanie environmentálnych kritérií pri základnej produkčnej štruktúre regiónov a ďalšie.

Zo systémových rozdielov je treba uviesť najmä:

- absenciu hodnotových kritérií pri koncipovaní programov rozvoja ekonomiky regiónov a následné nekomplexné a neracionálne využívanie vnútroregionálnych zdrojov rozvoja,
- absenciu vnútroregionálneho trhového prostredia s ktorým súvisí nedostatočná previazanosť jednotiek ekonomickej aktivity v regiónoch,
- centralisticko-administratívna regulácia regionálnych rozvojových procesov neiniciovala rozvinutie demokratických inštitúcií riadenia tak na lokálnej, ako aj regionálnej úrovni,
- uplatňovaný systém riadenia preferoval v procesoch rozhodovania odvetvové kritériá ekonomie a nevytvoril reálne predpoklady pre ich horizontálnu koordináciu a pod.

Súčasné regionálne disparity sa prejavujú najmä v:

- podiele regiónov na tvorbe HDP,
- miere nezamestnanosti,
- úrovni vstupu zahraničného kapitálu do jednotlivých regiónov,
- úrovni dôchodkov obyvateľstva,

- dynamike vzniku a rozvoja malých a stredných podnikov,
- úrovni využívania komparatívnych výhod jednotlivých regiónov,
- úrovni vybavenia regiónov infraštruktúrou a pod.,
- podiele investícií do verejného sektora a pod.,
- rozvoji malého a stredného podnikania,
- vzniku nových firiem v regiónoch,
- vytváraní nových pracovných miest.

Predbežné výsledky regionálneho hrubého domáceho produktu za roky 1997 až 1999 v klasifikácii regiónov podľa NUTS a metódy výpočtu v súlade s metodikou Eurostat-u pre zostavovanie regionálnych účtov sú uvedené v nasledovnej tabuľke:

Tabuľka - Hrubý domáci produkt v parite kúpnej sily (PPS)

Región/kraj	Hrubý domáci produkt v tis.PPS					
	na obyvateľa v tis. PPS			na obyv. v tis PPS – % z priemeru EU		
	1997	1998	1999	1997	1998	1999
Slovenská republika	9,4	9,8	10,3	48	49	49
Bratislavský	19,0	19,9	21,2	98	98	100
Bratislavský	19,0	19,9	21,2	98	98	100
Západné Slovensko	8,7	9,0	9,4	45	45	45
Trnavský	10,0	10,2	10,5	51	50	50
Trenčiansky	8,7	9,0	9,3	45	45	44
Nitriansky	7,7	8,1	8,7	39	40	41
Stredné Slovensko	8,2	8,5	8,8	42	42	42
Žilinský	7,8	8,2	8,3	40	41	40
Banskobystrický	8,5	8,8	9,4	44	44	44
Východné Slovensko	7,4	8,0	8,2	38	39	39
Prešovský	6,2	6,4	6,8	32	32	39
Košický	8,7	9,5	9,7	45	47	46

Zdroj: Regionálny HDP v krajinách strednej Európy, ŠÚ SR, Národné účty 2000

Bratislavský región má osobitné postavenie nielen v porovnaní s inými regiónmi Slovenska, ale i v porovnaní s priemerom EU. S úrovňou 105% priemeru EU a 265% nad priemerom krajín centrálnej Európy ho možno zaradiť medzi najrozvinutejšie regióny v rámci týchto krajín. Ostatné regióny na Slovensku dosahujú 29 – 44% priemeru EU.

Z mnohých faktorov, ktoré podmieňujú regionálne disparity sú pre SR dôležité:

- zahraničné rozvojové investície v regiónoch,
- exportná báza regiónov,
- rozvoj malého a stredného podnikania, vznik nových firiem v regiónoch,
- inovačný potenciál, kvalifikácia.

Zahraničné rozvojové investície (ZRI) do konca roku 1999 dosiahli len 85 mld. Sk, čo je na ročnej báze len približne 1,5% HDP krajiny. Tento podiel je výrazne nižší ako v ostatných krajinách (Česká republika, Poľsko a Maďarsko), čo môže byť tiež jedným z dôvodov, prečo vplyv ZRI ako faktora regionálneho rozvoja nie je na Slovensku taký výrazný.

Tabuľka - Vývoj zahraničných rozvojových investícií v Slovenskej republike

	1996	1996 - 1999	Dynamika rastu 1996 - 1999
Región Bratislava	17 442	23 044	132,11%
Región Severozápad	1 973	6 645	336,79%
Trenčiansky kraj	1 502	4 189	278,89%
Žilinský kraj	471	2 456	521,44%
Región Juhozápad	2 651	9 819	370,38%
Trnavský kraj	1 480	6 713	453,58%
Nitriansky kraj	1 171	3 106	265,24%
Región Východ	4 604	8 862	192,48%
Banskobystrický kraj	2 223	1 849	-16,83%
Prešovský kraj	956	1 751	183,59%
Košický kraj	1 425	5 262	369,26%
Slovenská republika	26 670	48 370	181,36%

Údaje za rok 1996 sú prepočítané na súčasné kraje (pri zmene členenia došlo v rámci krajov len k niektorým presunom (napr. Okresy Rimavská Sobota, Revúca a Rožňava), veľkosť investícií v nich však nemôže mať zásadnejší vplyv na uvedené hodnoty.) zdroj: NBS

V Bratislave sú koncentrované finančné a poisťovacie služby (92 % t.j. 29 463 pracovníkov) a inštitúcie vedy a výskumu a podnikateľské služby (40,8% t.j. 62 602 prac.).

Tabuľka - Podiel regiónov na úrovni NUTS II na celkovom exporte SR

región	1997	1998	1999
Bratislava	27,1%	33,3%	33,8%
Severozápad	22,7%	20,6%	22,6%
Juhozápad	16,1%	16,3%	16,3%
Východ	34,1%	29,8%	27,2%
SR spolu	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Zdroj: MH SR

Veľmi nízka úroveň znalostí je práve v oblasti regionálnej základni transferu technológie a ciest ako tento proces uľahčiť. Praktické dôsledky sú, že transfer prostredia, ako sú vedecké parky, technologické komplexy alebo vedecké centrá sú práve v stave zrodu a prebieha proces učenia ako riadiť komplexne tieto aktivity.

Podobne, ako v HDP podľa regiónov je významné postavenie Bratislavského regiónu, kde je lokalizovaných 41,5% celkových výdavkov na výskum a vývoj.

Tabuľka - Výdavky na výskum a vývoj na obyvateľa

Región	Výdavky vedy a výskumu na obyvateľa (v tis. Sk)	Výdavky vedy a výskumu na obyvateľa (ako % k národnému priemeru)
Región Bratislava	414 446	363,23
Región Severozápad	230 093	201,65
Trenčiansky kraj	164 009	143,74
Žilinský kraj	66 084	57,92
Región Juhozápad	170 406	149,34
Trnavský kraj	99 965	87,61
Nitriansky kraj	70 441	61,74
Región Východ	147 861	129,58
Banskobystrický kraj	51 980	45,56
Prešovský kraj	31 684	27,77
Košický kraj	64 197	56,26
Slovenská republika	114 101	100,00

Zdroj: Vlastné prepočty

Tabuľka - Tabuľka 1 - Regionálne rozdiely v ľudskom potenciáli

Región	Podiel vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov na ekonomicky aktívnych pracovníkoch (%)	
	1997	1998
Región Bratislava	24,6	25,0
Región Severozápad	9,2	8,9
Trenčiansky kraj	10,0	8,1
Žilinský kraj	8,5	9,8
Región Juhozápad	8,0	7,7
Trnavský kraj	8,5	8,6
Nitriansky kraj	7,6	6,9
Región Východ	9,0	9,1
Banskobystrický kraj	10,3	9,6
Prešovský kraj	9,0	9,2
Košický kraj	8,0	8,1
Slovenská republika	10,8	10,7

Zdroj: Štatistická ročenka 1999, Štatistický úrad SR, Bratislava

Stav sociálno–ekonomickej úrovne regiónov Slovenska v značnej miere determinuje model uplatňovanej regionálnej politiky.

Ekonomickou regionalizáciou možno vymedziť územné celky, ktoré majú zhodné ekonomické parametre a vytvárajú relatívne homogénny funkčný celok v ktorom pôsobia podnikateľské aktivity približne za rovnakých podmienok. Takýmito územnými celkami môžu byť buď trhové zóny koncentrácie ekonomických aktivít, alebo – čo je presnejšie vymedzenie – lokálne pracovné trhy, ktoré sa formujú na základe koncentrácie pracovných príležitostí v sfére výroby, vo výrobných i verejných službách.

Na území Slovenska v dôsledku predchádzajúceho vývoja lokálne pracovné trhy tvoria spádové územia miest, ktoré v strediskovej sústave osídlenia plnili funkciu stredísk obvodného, resp. vyššieho regionálneho významu. Na tomto základe je spracovaná ekonomická regionalizácia, ktorá vyjadruje súčasný stav ekonomickej úrovne a charakterizuje disparity medzi regiónmi.

Pretože cieľom regionálnej politiky je odstránenie výrazných disparít medzi regiónmi, je potrebné vypracovať i výhľadovú – programovú ekonomickú regionalizáciu, ktorá by mohla byť založená na princípe existujúcich vyšších regionálnych centier (najvyššej koncentracii ekonomických aktivít), ako i potenciálnych centier.

Pri formovaní stratégie regionálneho rozvoja a konkrétnej regionálnej politiky bude potrebné rešpektovať skutočnosť, že i naďalej prebieha proces koncentrácie ekonomických aktivít do obcí mestského charakteru.

V celoslovenskom meradle je v mestách sústredených 86,4% podnikateľských subjektov – právnických osôb. Z uvedeného počtu miest je v 77 mestách (ktoré v strediskovej sústave osídlenia plnili funkcie stredísk osídlenia obvodného významu) sústredených 79,3 % a v 8 centrách vyššieho regionálneho významu (súčasných krajských mestách) 53,3% podnikateľských subjektov. Celoslovenským hodnotám zodpovedá i miera koncentrácie podnikateľských subjektov aj v jednotlivých krajoch. Výnimkou je iba Trnavský kraj, tak ako je to zrejmé z nasledovnej tabuľky:

Tabuľka - Podiel podnikateľských subjektov vo vybraných mestách v krajoch

kraj	spolu mestá	strediská osídlenia obvodného významu	vyššie regionálne centrá – krajské mestá
Bratislavský	96,2	94,8	91,3
Trnavský	76,5	47,2	19,9
Trenčiansky	83,5	71,2	21,8
Nitriansky	78,9	74,3	25,7
Žilinský	81,1	76,1	38,2
Banskobystrický	81,0	71,4	35,0
Prešovský	80,1	72,5	26,2
Košický	85,9	81,7	59,4

Z uvedeného vyplýva, že, objektom diferencovane uplatňovanej regionálnej politiky sa musia stať regionálne centrá, ktoré tvoria skelet polycentrickej mestskej sústavy, ako ťažiskové body ekonomickej stability a potencionalneho rozvoja jednotlivých regiónov.

3. Environmentálna politika štátu

3.1. Koncepčné a strategické celoštátne dokumenty

V rámci Koncepcie územného rozvoja Slovenska 2001 sa výrazný dôraz kladie na uplatňovanie a zabezpečenie princípov trvalo udržateľného rozvoja a uplatňovania environmentálnej politiky štátu. Základným nástrojom environmentálnej politiky štátu pre optimalizáciu priestorových štruktúr je územné plánovanie. Z dokumentov, ktoré podporujú uplatňovanie environmentálnej politiky štátu sú vypracované, alebo sú v štádiu spracovania, nasledovné dokumenty, ktoré boli pri riešení KURS 2001 zohľadňované, resp. boli využité ako podkladové materiály:

Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky (SŠEP)

Dokument zahŕňa 5 priorít a 8 preferovaných aktivít štátnej environmentálnej politiky. Prioritami štátnej environmentálnej politiky sú

- ochrana ovzdušia pred znečisťujúcimi látkami a globálna environmentálna bezpečnosť,
- zabezpečenie dostatku pitnej vody a zníženie znečistenia ostatných vôd pod prípustnú mieru,
- ochrana pôdy pred degradáciou a zabezpečenie nezávadnosti potravín a ostatných výrobkov,
- minimalizácia vzniku, využívanie a správne zneškodňovanie odpadov,
- zachovanie biologickej rozmanitosti, ochrana a racionálne využívanie prírodných zdrojov a optimalizácia priestorovej štruktúry a využívania krajiny.

Realizáciu stratégie štátnej environmentálnej politiky podmieňuje uplatňovanie a dodržiavanie 10 zásad. Ciele štátnej environmentálnej politiky sú určené v troch časových horizontoch (krátkodobom, strednodobom a dlhodobom). Dokument bol schválený uznesením vlády SR a uznesením Národnej rady SR.

Národný environmentálny akčný program Slovenskej republiky II (NEAPII)

Národný environmentálny akčný program II vychádza z environmentálnej situácie v Slovenskej republike, hodnotenej aj z medzinárodného hľadiska vo väzbe na proces po Konferencii OSN o životnom prostredí a rozvoji (Rio de Janeiro '92) a riešenie

environmentálnych problémov v rámci Európy, osobitne vo vzťahu k Stredoeurópskemu regiónu a k Európskej únii. Ide o druhý komplexný programový dokument, ktorý nadväzuje na Stratégiu, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky a prvý Národný environmentálny akčný program (NEAP I), schválený uznesením vlády SR č. 350/1996. I keď NEAP II nepopiera dlhodobú aktuálnosť schválenej stratégie štátnej environmentálnej politiky (SŠEP), zhodnocuje dosiahnutie jej krátkodobých a strednodobých cieľov, posudzuje reálnosť ďalších cieľov, v meniacich sa environmentálnych a celkových podmienkach štátu, Európy i sveta. Hlavnou úlohou NEAPII je spresnenie východísk a sformulovanie nových (upravených) cieľov a opatrení na ich realizáciu tak, aby došlo k zjednotenému koncepčnému riešeniu environmentálnych problémov pri zohľadnení odvetvových i regionálnych špecifik.

NEAP II nadväzuje na strednodobé a dlhodobé ciele environmentálnej politiky Slovenskej republiky. Vychádza z potreby vytvárania predpokladov pre udržateľný rozvoj spoločnosti v národnom i medzinárodnom kontexte, ako aj z predpokladov pre naplnenie podmienok umožňujúcich integráciu Slovenskej republiky do európskych a celosvetových štruktúr zameraných na globálnu environmentálnu bezpečnosť a mier vo svete (EÚ, OECD, OSN). Požiadavkou rozvoja spoločnosti smerom k udržateľným trendom rozvoja je uvedenie si, že pokračovanie rozvojových aktivít spoločnosti, sociálny a ekonomický rozvoj, je podmienený stavom životného prostredia a jeho jednotlivých zložiek.

NEAP II sa člení na 10 tematických oblastí, obsahujúcich návrh opatrení investičného, programového, koncepčného, legislatívneho, investičného, administratívneho i výchovno-vzdelávacieho charakteru v prospech zlepšenia životného prostredia a TUR a stanovuje časové a finančné rámce ich realizácie, ako aj zodpovedné subjekty. Dokument bol schválený uznesením vlády SR č. 112/1999.

Koncepcia uplatňovania Agendy 21 a vyhodnocovania ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja v slovenskej republike

Materiál bol schválený uznesením vlády SR. Uznesenie k návrhu uplatňovania Agendy 21 a vyhodnocovania ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja okrem iného ukladá ministrom a vedúcim ostatných ústredných orgánov štátnej správy SR vyhodnocovať podľa určeného gestorstva uplatňovanie kapitol Agendy 21 a ukazovatele trvalo udržateľného rozvoja v SR.

Národná stratégia trvalo-udržateľného rozvoja Slovenskej republiky (NSTUR)

Bola vypracovaná s podporou Rozvojového programu OSN (UNDP) a je zameraná na zlepšenie ekonomických, sociálnych, environmentálnych a inštitucionálnych ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja v SR. Dokument obsahuje rozbor (východiská), orientáciu, zásady, priority a ciele trvalo udržateľného rozvoja Slovenskej republiky. Ciele NSTUR sú určené v troch časových horizontoch (krátkodobé, strednodobé, dlhodobé).

Vyššie uvedené dokumenty „Koncepcia uplatňovania Agendy 21“ a „Národná stratégia trvalo-udržateľného rozvoja Slovenskej republiky“ sú dokumenty strategického nadrezortného významu, ktorých uplatňovanie je potrebné akceptovať pri všetkých aktivitách a rozhodovaniach vrcholnej riadiacej sféry a zabezpečovať pritom priame väzby na príslušné zložky horizontálnej a vertikálnej štruktúry štátu.

Národná stratégia ochrany biodiverzity na Slovensku

Národná stratégia ochrany biodiverzity na Slovensku bola schválená vládou SR a následne odsúhlasená Národnou radou Slovenskej republiky v roku 1997. V Slovenskej republike je platný rad právnych noriem, ktoré upravujú ochranu biodiverzity a jej využívanie. Uvedený dokument vytvára určitú ucelenú koncepciu ochrany biodiverzity, vychádzajúc pri tom zo Štátnej environmentálnej politiky.

Pri implementácii Národnej stratégie ochrany biodiverzity na Slovensku sa musia brať do úvahy nasledovné riadiace princípy:

- „biodiverzita sa musí chrániť v celej šírke – prednostne in – situ,
- umelo vyvolaný úbytok biodiverzity sa musí kompenzovať v najvyššej možnej miere,
- diverzita krajiny sa musí zachovať, aby sa zachovala variabilita foriem života na všetkých úrovniach,
- prírodné zdroje sa musia vždy využívať trvalo udržateľným spôsobom,
- každý musí byť zodpovedný za ochranu biodiverzity a jej trvalo udržateľné využívanie.“

Ochrana biologickej diverzity na všetkých úrovniach je základom pre jej zachovanie a Národná stratégia ochrany biodiverzity na Slovensku pre jej ochranu vytýčila 2č čiasťkových cieľov, ktoré sú zoskupené do okruhov týkajúcich sa:

- ochrany biologickej diverzity,
- trvalo udržateľného využívania,
- všeobecných opatrení na ochranu a trvalo udržateľné využívanie,
- medzinárodnú spoluprácu.

Uplatnenie princípu trvalo udržateľného rozvoja a zlepšenie životného prostredia patrí k základným cieľom Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky z roku 1998, ktoré okrem iného uvádza, že: „V súlade s celosvetovým trendom vyspelých štátov jedným z rozhodujúcich princípov programu vlády SR je princíp trvalo udržateľného rozvoja, pričom starostlivosť o životné prostredie sa musí stať integrálnou súčasťou každej sféry spoločenského života...“. Právo na ochranu životného prostredia kultúrneho dedičstva je ustanovené aj v ústave Slovenskej republiky (čl. 44).

V rámci návrhu KURS 2001 je environmentálna politika štátu zabezpečená aj premietnutím a akceptovaním záverov rôznych čiastkových problémov sektoru životného prostredia celoslovenského ako aj regionálneho významu (napr. Generel NÚSES, RÚSES, Programy odpadového hospodárstva, vodohospodárske plány, projekty ochrany prírody a pod.)

3.2. Krajinnno–ekologické podmienky územného rozvoja Slovenska

Krajinnno–ekologické podmienky územného rozvoja predstavujú súbor vlastností krajiny, pre ktoré možno stanoviť mieru využívania krajiny človekom, za predpokladu zachovania jej trvalo udržateľnej obnoviteľnosti – biodiverzity, prírodných zdrojov, ekologickej stability a ďalších kvalitatívnych a kvantitatívnych vlastností krajiny, ako aj vzájomných väzieb medzi prvkami krajiny. Ako podklad pre hodnotenie podmienok v rámci návrhu KURS sú používané kritériá súboru ekostabilizačných prvkov (prvky ochrany prírody – maloplošné, veľkoplošné, medzinárodné, genofondové plochy fauny a flóry, prvky územného systému ekologickej stability – ÚSES v členení na

biocentrá a biokoridory, lesné porasty – ochranné lesy, lesy osobitného určenia, semenné porasty, ekologicky významné prírodné zdroje – geologické, vodné, pôdne a iné, prvky kultúrneho dedičstva) a súboru stresových prvkov v krajine (bodové, líniové a plošné prvky v krajine, ktoré môžu negatívne vplyvať na prírodné zložky krajiny a to tak vo voľnej krajine ako aj v urbanizovanom prostredí – zdroje znečistenia ovzdušia, vôd, pôdy a lesov, poľnohospodárske areály a plochy intenzívnej poľnohospodárskej výroby s hydromelióraciami, zdroje hluku, lokality skládok, líniové bariéry ciest a železníc, silne znečistené vodné toky, rekreačné plochy s negatívnym vplyvom na okolitú krajinu, ťažobné priestory, plochy vodnej a veternej erózie, vojenské výcvikové priestory a iné).

Priemet pozitívnych a negatívnych prvkov v krajine vytvára jej krajinno–ekologický potenciál a limity, ktoré usmerňujú územný rozvoj Slovenska a tým samotné hospodárske využitie krajiny. Úroveň krajinno–ekologických podmienok v rámci KURS je vyjadrená v 3–stupňovom priestorovom členení krajiny na:

Priestor ekologicky hodnotný, ktorého vymedzenie je prevažne v lesnatých horských územiach. Vychádzajúc z geomorfologického členenia územia Slovenska do tohto typu môžeme zaradiť prakticky všetky pohoria Slovenska (nížiny a pahorkatiny zaberajú 29,5 %, kotliny 19 % a pohoria 51,5 % z územia Slovenska). Z nížinných častí do tohto typu možno zaradiť krajinu s komplexmi lesov Záhorskej nížiny ako aj úzke časti krajiny s prevahou lužných lesov pozdĺž najväčších tokov Slovenska. Administratívne sem patria horské časti okresov Trenčianskeho a Žilinského kraja, severné okresy Banskobystrického kraja, okresy Prešovského kraja a západné časti okresov Spišská Nová Ves a Rožňava v Košickom kraji. Okrem výrazného zastúpenia lesov v štruktúre krajiny, v tomto type sa kumuluje súbor ekostabilizačných prvkov (maloplošné a veľkoplošné prvky ochrany prírody, prvky ÚSES, genofondové plochy a pod.). Priestory majú vysoký ekostabilizačný vplyv aj na okolitú urbanizovanú krajinu. Zo súboru stresových faktorov sa v tomto type krajiny nenachádzajú výrazné bodové, líniové alebo plošné zdroje znečistenia pôdy, vody, ovzdušia. Urbanizované celky v krajine majú zväčša charakter rozptýleného osídlenia. Z hľadiska územného rozvoja sú tieto priestory nevhodné pre urbanizáciu z viacerých hľadísk (ochrana prírodných zložiek, morfológia územia, prírodné pomery – geologické, pôdne, klimatické a pod.). V súčasnosti existuje v niektorých priestoroch zvýšený tlak na ich urbanizáciu, súvisiaci predovšetkým s rozvojom zariadení turizmu, dopravy a pod. V ďalších rozvojových úvahách treba mať preto na zreteli, že v týchto územiach nie je žiadúca neprimeraná urbanizácia ato najmä z dôvodu výskytu chránených území, predovšetkým veľkoplošných, kde je prioritou zachovanie charakteristického vzhľadu krajiny so špecifickými formami osídlenia.

Priestor ekologicky štandardný, charakterizovaný prelínaním súboru ekostabilizačných a stresových prvkov. V type krajiny prevažuje zväčša vidiecky typ osídlenia s prevahou poľnohospodárskeho využitia územia s menšími komplexmi lesov. Do tohto typu priestoru možno zaradiť aj územia intenzívne využívaných hospodárskych lesov. V krajine sú zastúpené plochy nelesnej drevinnej vegetácie, trvalé kultúry, menej plôch chránených území, potenciálnych prvkov ÚSES a plôch genofondu. V priestore sa jednotlivo uplatňujú bodové, líniové a plošné prvky súboru stresových faktorov. Vychádzajúc z geomorfologického členenia územia možno do tohto typu krajiny zaradiť najmä pahorkatinné časti územia (s výnimkou Podunajskej pahorkatiny), podhorské časti kotlín, medzihoria, brázdy a doliny vrchovín a pohorí. Administratívne sem patria časti okresov Trenčianskeho kraja (Myjava, Nové Mesto nad Váhom, Púchov, Považská Bystrica), nižšie položené časti okresov Žilinského kraja (Čadca, Bytča, Dolný Kubín, Liptovský Mikuláš), južné okresy Banskobystrického kraja (Veľký Krtíš, Detva, Poltár, Lučenec) a nižšie položené časti okresov Prešovského kraja (Stará Ľubovňa, Bardejov, Svidník, Vranov nad Topľou).

Z hľadiska územného rozvoja je v tomto type priestoru urbanizácia čiastočne limitovaná morfológiou terénu (bariéry v jednom smere sú však zväčša voľnejšie) a prírodnými pomermi (geologickými, pôdnymi, hydrologickými). V priestore je možný ďalší rozvoj vidieckeho osídlenia smerom k vytváraniu líniových, avšak vzájomne izolovaných mestských aglomerácií s prevažne poľnohospodárskym (lúky, pasienky, trvalé kultúry a pod.) využitím krajiny. Územný rozvoj v zmysle TUR územia si vyžaduje čiastočnú biologickú a technickú revitalizáciu krajiny. Vhodný územný rozvoj priestoru sa môže postupne prejavovať v eliminácii neželaných stresových prvkov.

Priestor ekologicky narušený charakterizovaný silnou urbanizáciou krajiny (prevažne mestský typ osídlenia s intenzívnym poľnohospodárskym využitím krajiny). Z ekostabilizačných prvkov sa v tomto type priestoru nachádzajú len izolované areály maloplošných chránených území, prvkov ÚSES zväčša lokálneho významu a minimum plôch genofundu. Plochy lesov v rozsiahlych častiach krajiny absentujú, nízkym podielom sú zastúpené prvky nelesnej drevinnej vegetácie. Prevahu nadobúdajú bodové, líniové a plošné prvky súboru stresových faktorov, ktorých vplyv sa často nepriaznivo prejavuje v okolitej, ekologicky hodnotnejšej krajine. Biotické prvky krajiny sú tak silno pozmenené a pod neustálym tlakom stresových prvkov. Vychádzajúc z geomorfologického členenia územia možno do tohto typu priestoru zaradiť prevažnú časť nížin Slovenska, intenzívne poľnohospodársky využívané pahorkatiny a silne urbanizované časti kotlín. Z administratívneho členenia do tohto typu priestoru možno zaradiť okresy Bratislavského, Trnavského a Nitrianskeho kraja (s výnimkou ich hornatých častí), centrálnu časť okresu Trenčín, Partizánske, a Bánovce nad Bebravou v Trenčianskom kraji, centrálnu časť okresu Žilina, Martin, Ružomberok, Liptovský Mikuláš, Dolný Kubín, Námestovo a Tvrdošín v Žilinskom kraji, centrálnu časť okresov Žiar nad Hronom, Zvolen, Banská Bystrica, Lučenec, Rimavská Sobota a Revúca v Banskobystrickom kraji, najnižšie položené časti okresov Poprad, Kežmarok, Levoča, Prešov, Vranov nad Topľou a Humenné v Prešovskom kraji, časť okresu Spišská Nová Ves, centrálna časť okresu Rožňava, Košice a Košice-okolie a rovinatú časť okresov Trebišov, Michalovce a Sobrance v Košickom kraji. Z hľadiska územného rozvoja týchto priestorov sú limitujúcimi prvkami ochranné pásma prírodných zložiek krajiny (najmä vody, pôdy) a často aj samotné stresové prvky v území. Urbanizácia je charakterizovaná silným zastúpením mestských centier, pričom ich vplyv v závislosti od ich veľkosti často zasahuje aj vidiecke osídlenie. V tomto type priestoru je možný predpoklad súvislého osídlenia územia s intenzívnym poľnohospodárskym využívaním krajiny. V kotlinách je územný rozvoj limitovaný ich únosnosťou a prahovými ekologickými bariérami. Tieto časti priestoru sú územne navzájom izolované. Priestory si vyžadujú výraznú revitalizáciu krajiny, ktorá zmierni alebo úplne odstráni vplyv stresových prvkov v území.

4. Demografický stav a tendencie vývoja obyvateľstva

4.1. Stav a tendencie vývoja obyvateľstva v Slovenskej republike

4.1.1. Vývoj počtu obyvateľov v SR v rokoch 1991– 2000

Počet obyvateľov SR sa v rokoch 1991– 2000 zvýšil o 119 143 osôb, t.j. o 2,2%. Priemerný ročný nárast bol v rokoch 1991– 1998 11,9 tis. osôb, čo je relatívne nízke v porovnaní s obdobím 1980– 1991, kedy priemerný ročný prírastok bol 28,3 tis. osôb, resp. s obdobím 1970– 1980, kedy priemerný ročný prírastok bol až 45,4 tis. osôb.

Demografický vývin zaznamenal výrazné spomalenie, ktoré má tendenciu pokračovať.

Počet obyvateľov Slovenska sa v rokoch 1991– 2000 vyvíjal takto:

Rok	Počet obyvateľov
1991 SL	5 283 404
1992 31.12.	5 314 155
1993 31.12.	5 336 455
1994 31.12.	5 356 207
1995 31.12.	5 367 790
1996 31.12.	5 378 932
1997 31.12.	5 387 650
1998 31.12.	5 393 382
1999 31.12.	5 398 657
2000 31.12.	5 402 547

4.1.2. Trendy v demografickom správaní obyvateľstva SR v rokoch 1991– 2000

Vývoj obyvateľstva v Slovenskej republike v rokoch 1991– 2000 potvrdil tendencie spomaľovania reprodukcie obyvateľstva. Pokračuje transformácia demografického správania sa v nových spoločenských, ekonomických a sociálnych podmienkach. Postupne sa opúšťa predchádzajúci model sobášnosti, pôrodnosti a plodnosti žien, takže hodnotami reprodukčných charakteristík sa SR dostáva na úroveň priemeru západoeurópskych krajín.

Prirodzený prírastok má rapídne klesajúci trend. V roku 1991 sa počet obyvateľov SR zvýšil prirodzenou menou o 23 951 osôb (4,6 na 1 000 obyv.), v roku 2000 prirodzený prírastok obyvateľstva bol iba 2 427 osôb, čo je v relatívnom vyjadrení 0,45/1 000 obyv.

Saldo sťahovania dosahovalo v roku 1991 mínusové hodnoty (– 1,8/1 000 obyv.) a postupne sa menilo na plusové hodnoty (v roku 2000 0,27/1 000 obyv.)

Znižujúce sa prirodzené prírastky obyvateľstva rozhodujúcou mierou ovplyvňujú celkové prírastky obyvateľstva v SR, ktoré sa postupne znižujú. V roku 1991 celkový prírastok počtu obyvateľov bol 24 166 osôb (4,5/1 000 obyv.), v r 2000 bol už len 3 890 osôb (0,72/1 000 osôb).

4.1.3. Zmeny vo vekovom zložení obyvateľstva SR

Pri pokračujúcom zhoršovaní reprodukčných charakteristík, t.j .pri dlhodobom znižovaní počtov narodených detí a so zmenami v úmrtnosti obyvateľstva, dochádza k zmenám v štruktúre vekového zloženia. Postupne sa znižuje počet a podiel detí do 15 rokov a pribúda, aj keď zatiaľ mierne, počet a podiel osôb v poproduktívnom veku. Taktiež narastá počet a podiel osôb v produktívnom veku.

Tabuľka - Štruktúra obyvateľstva SR (v %) podľa základných vekových skupín

Vek	r. 1991 SL	r. 1993	r. 1995	r. 1997	r. 1999	r. 2000
Predproduktívny	24,9	23,5	22,3	21,1	19,8	19,18
Produktívny	57,8	59,1	60,2	61,2	62,3	62,75
Poproduktívny	17,3	17,4	17,5	17,7	17,9	18,07

Znižovaním detskej zložky v celkovej štruktúre obyvateľstva a s rastom počtu osôb v poproduktívnej zložke Slovenská republika pomerne rýchlo nadobúda rysy populácie západoeurópskeho typu so všetkými dôsledkami spojenými so starnutím

obyvateľstva na ekonomiku a sociálnu situáciu. Súčasná veková štruktúra skrýva v sebe značný potenciál zrýchlenia demografického starnutia po prelome storočia. Podstatne sa zvýši zaťaženosť produktívneho obyvateľstva neproduktívnymi zložkami.

4.1.4. Vývoj počtu obyvateľov v krajoch SR v rokoch 1991–2000

V jednotlivých krajoch SR sa dynamika počtu obyvateľov v rokoch 1991 – 2000 vyvíjala diferencovane.

Tabuľka - Počet obyvateľov v krajoch SR v roku 1991 (Sčítanie ľudu) a k 31.12.2000

Kraj	Počet obyvateľov		Prírast./úbyt. 1991– 2000	Index rastu 2000/1991
	1991	2000		
Bratislavský	606 351	617 049	10 698	101,8
Trnavský	541 992	551 441	9 449	101,7
Trenčiansky	600 575	608 786	8 211	101,4
Nitriansky	716 846	714 602	– 2 244	99,7
Žilinský	668 771	693 853	25 082	103,8
Banskobystrický	659 320	662 077	2 757	100,4
Prešovský	739 264	787 483	48 219	106,5
Košický	741 216	767 256	26 040	103,5
SR	5 274 335	5 402 547	128 212	102,4

4.1.5. Demografická charakteristika krajov SR

Celkové tendencie demografického správania sa obyvateľstva, ako sú uvedené za Slovensko ako celok, sa premietajú aj do jednotlivých krajov SR. Podrobnejší prehľad základných demografických charakteristík, akými sú prirodzený prírastok, prírastok sťahovaním a celkový prírastok v relatívnom vyjadrení na 1 000 obyvateľov, bližšie ozrejmujú diferencie medzi kraji SR. Údaje za kraje SR sú uvedené za roky 1996 (nové územné členenie SR) a 2000.

Ukazovatele demografickej charakteristiky vykazujú za veľmi krátke obdobie rokov 1996– 2000 prudký pokles. Platí to tak v rámci celého Slovenska, ako aj v jednotlivých krajoch.

Prirodzený prírastok na 1 000 obyvateľov sa v SR znížil v priemere z 1,65/1 000 obyvateľov v roku 1996 na 0,45/1 000 obyv. v roku 2000. V jednotlivých krajoch je hodnota tohto ukazovateľa rôznorodá. V mínusových hodnotách vykazuje prirodzený prírastok na 1 000 obyvateľov 5 krajov a to: Nitriansky kraj (– 2,44 v roku 2000, – 0,77 v roku 1996), Bratislavský kraj (– 1,53 v roku 2000, – 1,01 v roku 1996), Banskobystrický kraj (– 1,44 v roku 2000, – 0,22 v roku 1996), Trenčiansky kraj (– 0,48 v roku 2000, 0,59 v roku 1996 plusový prírastok), Trnavský kraj (– 1,00 v roku 2000, 0,28 v roku 1996 plusový prírastok). Plusové hodnoty prirodzených prírastkov vykazujú 3 kraje. Prešovský kraj (4,71 v roku 2000, 6,25 v roku 1996), Košický kraj (2,32 v roku 2000, 3,17 v roku 1996) a Žilinský kraj (2,07 v roku 2000, 3,60 v roku 1996).

Tabuľka - Demografické charakteristiky krajov SR na 1 000 obyvateľov rokoch 1996 a 2000

Kraj	Rok	Prirodzený prírastok, úbytok	Prírastok, úbyt. sťahovaním	Celkový prír./úbytok
Bratislavský	1996	- 1,01	2,00	0,99
	2000	- 1,53	1,64	0,11
Trnavský	1996	0,28	1,41	1,70
	2000	- 1,00	1,28	0,28
Trenčiansky	1996	0,59	- 0,09	0,50
	2000	- 0,48	- 0,35	- 0,82
Nitriansky	1996	- 0,77	0,71	- 0,05
	2000	- 2,44	0,71	- 1,73
Žilinský	1996	3,60	- 0,09	3,50
	2000	2,07	- 0,23	1,83
Banskobystrický	1996	- 0,22	0,27	0,05
	2000	- 1,44	0,15	- 1,29
Prešovský	1996	6,25	- 0,54	5,71
	2000	4,71	- 0,85	3,86
Košícký	1996	3,17	0,11	3,29
	2000	2,32	0,24	2,56
Slov. republika	1996	1,65	0,42	2,07
	2000	0,45	0,27	0,72

Prírastky sťahovaním na 1 000 obyvateľov dosahujú mínusové hodnoty v 3 krajoch (Trenčiansky, Žilinský, Prešovský). Plusové saldá sťahovania dosahujú kraje Bratislavský, Trnavský, Nitriansky a Banskobystrický.

Celkové prírastky počtu obyvateľov v jednotlivých krajoch sú vytvárané jednak prirodzenými prírastkami, jednak saldóm migrácie. V Slovenskej republike bol celkový prírastok na 1 000 obyvateľov v roku 1996 2,07 osôb. V roku 2000 sa znížil na 0,72 osôb/1 000 obyvateľov. Je zrejmé, že tento pokles bol ovplyvnený najmä vývinom hodnoty prirodzeného prírastku. Mínusové hodnoty celkového prírastku na 1 000 obyvateľov dosahujú v roku 2000 kraje Trenčiansky (- 0,82), Nitriansky (- 1,73) a Banskobystrický (- 1,29).

Plusové hodnoty celkového prírastku na 1 000 obyvateľov dosahujú v roku 2000 kraje Bratislavský(0,11), Trnavský (0,28), Žilinský (1,83), Prešovský (3,66) a Košícký (2,56).

4.1.6. Národnostná štruktúra

V roku 1991 Sčítanie ľudu zistilo, že početne najväčšou národnostnou skupinou je slovenská národnosť (4 519,3 tis. obyvateľov, t.j. 85,7 % obyvateľstva SR). K maďarskej národnosti sa prihlásilo 567,3 tis. osôb, t.j. 10,8%, k českej, moravskej a sliezskej národnosti 59,3 tis. osôb, t.j. 1,1%, k rusínskej 17,2 tis. osôb, t.j. 0,3%, k ukrajinskej 13,3 tis. osôb, t.j. 0,2% z počtu obyvateľov SR.

V roku 1991 Sčítanie ľudu prvý krát zaviedlo inštitút rómskej národnosti. K nej sa však prihlásilo iba cca 1/3 Rómov (75 802 osôb, t.j. 1,4% obyvateľstva SR), zatiaľ čo v roku 1989 Ministerstvi práce a sociálnych vecí udávalo, že v SR žije 253,9 tis. Rómov.

4.1.7. Vzdelanostná štruktúra

Podobne ako údaje o národnostnej štruktúre, aj údaje o vzdelanostnej štruktúre sa zisťujú iba pri Sčítaní ľudu. Relatívne údaje o vzdelanostnej úrovni obyvateľstva sa rátať z počtu obyvateľov nad 15 rokov.

V Slovenskej republike malo z počtu obyvateľov nad 15 rokov podľa Sčítania ľudu z roku 1991 7,8% vysokoškolské vzdelanie, 24,3% úplné stredoškolské vzdelanie, 2,8% stredné bez maturity, 25,4% učňovské vzdelanie, 38,1% základné vzdelanie a 1,6% bolo bez vzdelania alebo bez udania vzdelania.

4.2. Výhľadový počet obyvateľov SR do roku 2015

4.2.1. Demografické projekcie

Analýzy populačného vývoja poukazujú na skutočnosť, že na konci 80–tych a na začiatku 90–tych rokov sa zmenili dlhodobé demografické trendy, čo sa prejavilo najmä v prudkom znižovaní počtu živo narodených detí. Prejavujú sa aj zmeny v oblasti migrácie obyvateľstva, ktoré sa v súčasnosti prejavujú ako znižovanie jej intenzity. Tieto javy demografického správania sa obyvateľstva sú do značnej miery ovplyvňované ekonomickým a sociálnym prostredím, ktoré sa v čase významných ekonomických zmien nedajú vždy presne predvídať.

V roku 1996 vypracoval Štatistický úrad SR demografickú projekciu do roku 2015 za Slovenskú republiku. Bola spracovaná v dvoch variantoch (nízky, vysoký) so zahrnutím migrácie. Táto demografická projekcia sa týkala celej SR, nebola vypracovaná do nižších územných celkov.

V roku 2015 by malo žiť v SR podľa nízkeho variantu 5 342,9 tis. obyvateľov, podľa vysokého variantu 5 460,6 tis obyvateľov.

Vývoj počtu obyvateľov SR v tis osobách do roku 2015 v základných vekových skupinách podľa demografickej projekcie ŠÚ SR z roku 1996 by mal byť nasledujúci:

Tabuľka - Počet obyvateľov SR do roku 2015 v tis. os. (nízky variant s migr.– ŠÚ SR)

Veková skupina	1995	2000	2005	2010	2015
Predproduktívni	1 195,3	1 041,7	918,5	834,4	795,2
Produktívni	3 230,8	3 391,9	3 461,7	3 411,0	3 279,6
Poproduktívni	941,7	975,1	1 040,0	1 153,6	1 268,1
Spolu	5 367,8	5 408,7	5 420,2	5 399,0	5 342,9

Tabuľka - Počet obyvateľov SR do roku 2015 v tis.os. (vysoký variant s migr.ŠÚ SR)

Veková skupina	1995	2000	2005	2010	2015
Predproduktívni	1 195,3	1 056,9	950,3	896,2	889,3
Produktívni	3 230,8	3 393,2	3 465,1	3 416,3	3 301,4
Poproduktívni	941,7	977,9	1 042,2	1 155,4	1 269,9
Spolu	5 367,8	5 428,0	5 457,6	5 467,9	5 460,6

Výsledky demografického vývoja v SR v rokoch 1996 – 2000 potvrdili, že jeho skutočný priebeh sa od prognózovaného vývinu odlišuje veľmi nepatrne a to od nízkeho variantu demografickej projekcie.

Celkový počet obyvateľov Slovenska sa v skutočnosti od projektovaného nízkeho variantu odlišoval takto:

Tabuľka - Počet obyvateľov SR

Rok	Nízky variant	Skutočnosť	Rozdiel
1996	5 378 499	5 378 932	433
1997	5 387 757	5 387 650	– 107
1998	5 395 826	5 393 382	– 2 444
2000	5 408 691	5 402 547	– 6 144

Rozdiely v jednotlivých rokoch sú veľmi nízke. V4 roku 2000 je rozdiel zatiaľ najvyšší. Skutočnosť, že v roku 2000 je za celé Slovensko menej obyvateľov o 6 144 osôb v porovnaní s demografickou projekciou, svedčí o veľkej presnosti demografickej projekcie (nízky variant). Ďalšie úvahy v rámci Koncepce územného rozvoja Slovenska sa preto odvíjajú od nízkeho variantu demografickej projekcie.

Prírastky počtu obyvateľov do roku 2015 v základných vekových skupinách sa podľa projekcie ŠÚ SR z roku 1996 v nízkom variante predpokladajú (v tis. osôb) takto:

Tabuľka - Prírastky v tis. os. – nízky variant

Veková skupina	1995– 2000	2000– 2005	2005– 2010	2010– 2015
Predproduktívni	– 153,6	– 123,2	– 84,1	– 39,2
Produktívni	161,1	69,8	– 50,7	– 131,4
Poproduktívni	33,4	64,9	113,6	114,5
Spolu	40,9	11,5	– 21,2	– 56,1

Pre variant demografickej projekcie (ŠÚ SR z roku 1996) platia tendencie postupných úbytkov najmladšej generácie v celom období do roku 2015. Počet obyvateľov v produktívnom veku narastá do roku 2005, po roku 2005 sa predpokladá úbytok osôb v tejto vekovej skupine. Počet obyvateľov v poproduktívnom veku narastá v po celé obdobie do roku 2015. Výraznejší nárast počtu obyvateľov v poproduktívnom veku sa očakáva po roku 2005.

5. Ekonomická aktivita obyvateľov

5.1. Ekonomická aktivita obyvateľstva SR

5.1.1. Ekonomicky aktívne obyvateľstvo SR v roku 1991

Pri sčítaní ľudu v roku 1991 bolo v Slovenskej republike 2 617 935 ekonomicky aktívnych osôb, z toho bolo 1 228 106 žien. Do ekonomického procesu bolo zapojených 49,6% obyvateľov SR. Ekonomická aktivita mužov dosahovala 54,0% a žien 45,5%. Z celkového počtu obyvateľov v produktívnom veku bolo 83,5% ekonomicky aktívnych, z počtu obyvateľov v poproduktívnom veku bolo 8,3% ekonomicky aktívnych.

V jednotlivých krajoch SR bol v roku 1991 v produktívnom a poproduktívnom veku nasledujúci počet ekonomicky aktívnych osôb:

Tabuľka - Ekonomicky aktívne obyvateľstvo SR v roku 1991 v tis. osôb

Kraj	Počet ek.akt.1991 v tis. os.			% ekon. aktivity		
	spolu	Produkt.	Poprod.	spolu	Produkt.	Poprod.
Bratislavský	319,5	304,1	15,4	52,7	85,3	14,3
Trnavský	271,7	265,0	6,7	50,1	83,6	7,1
Trenčiansky	301,3	293,9	7,4	50,2	84,4	7,1
Nitriansky	347,6	340,0	7,6	48,5	82,6	5,4
Žilinský	335,4	326,3	9,1	50,2	84,5	8,4
Banskobystrický	326,8	316,1	10,7	49,6	83,5	8,7
Prešovský	355,8	346,9	8,9	48,1	83,0	7,8
Košický	359,8	349,9	9,9	48,5	81,4	8,1
SR	2 617,9	2 542,2	75,7	49,6	83,5	8,3

Najvyššiu ekonomickú aktivitu dosahovalo obyvateľstvo Bratislavského kraja (52,7%), čo je predovšetkým ovplyvnené mestom Bratislava, kde ekonomická aktivita obyvateľstva dosahovala 53,3%.

Vyššiu hodnotu ekonomickej aktivity obyvateľstva ako je celoslovenský priemer dosahovali kraje Trnavský (50,1%), Trenčiansky (50,2 %) a Žilinský (50,2 %).

5.1.2. Výhľadový počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva v SR

Na základe odhadu vývoja počtu obyvateľov do roku 2015 sa pre účely rámcového zhodnotenia možnosti vývoja trhu práce vypočítal aj odhad vývoja ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Tento výpočet vychádza z odhadovaného vývoja obyvateľstva s migráciou (nízky variant) a jeho vekovej štruktúry.

Odhadovaný vývoj ekonomicky aktívneho obyvateľstva do výhľadového obdobia sa robil na základe predpokladu, že horné hodnoty odhadovaného počtu ekonomicky aktívnych osôb budú z počtu produktívneho a poproduktívneho obyvateľstva na tej istej úrovni ako v roku 2000 a spodné hodnoty odhadovaného počtu ekonomicky aktívnych osôb budú klesať asi na hodnotu 0,55 v roku 2015. Podobne je to aj pri odhade ekonomicky aktívneho obyvateľstva v roku 2015 pri zvýšenom dôchodkovom veku, t.j. pri odchode do dôchodku u mužov v 65 a u žien v 60 roku života. Uvádzané hodnoty zapojenia obyvateľstva do ekonomického procesu vyjadrujú celoslovenský priemer. Percento zapojenia obyvateľstva do ekonomického procesu v jednotlivých krajoch SR zohľadňovalo lineárnu tendenciu s vývojom v SR.

Tabuľka - Vývoj počtu ekonomicky aktívnych obyvateľov s migráciou nízky variant

Kraj		dôchodkový vek			
		súčasný		zvýšený	
		hodnoty			
		spodné	horné	spodné	horné
Rok	2000	2015	2015	2015	2015
Bratislavský kraj	337,2	324,2	352,1	334,3	347,3
Trnavský kraj	273,0	256,7	278,9	285,4	296,5
Trenčiansky kraj	294,1	277,6	301,5	315,9	328,2
Nitriansky kraj	335,3	305,3	331,5	350,8	364,4
Banskobystrický kraj	332,1	307,0	333,5	336,9	350,0
Žilinský kraj	317,4	303,9	330,1	358,8	372,8
Prešovský kraj	362,4	363,0	394,3	417,7	433,9
Košický kraj	356,7	343,9	373,5	390,2	405,4
SR	2608,2	2481,1	2694,8	2790,0	2898,5

Do roku 2005 sa v zásade predpokladá zvýšenie počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva aj pri variante spodných hodnôt, čo je v súlade so zvýšeným počtom aj podielom obyvateľstva v produktívnom veku. Pokles počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva v tomto variante sa prejavuje cca po roku 2005 resp. po roku 2010. Na ekonomickú aktivitu obyvateľstva bude vplývať taktiež mobilita obyvateľstva. V oblasti vnútorného sťahovania obyvateľstva u nás, na rozdiel od krajín západnej Európy, dochádza k postupnému znižovaniu mobility obyvateľstva. Príčinou sú nielen ekonomické podmienky, ale hlavnou brzdou vyššej priestorovej mobility je nedostatok bytov.

5.2. Pracovné príležitosti

Počet pracujúcich v národnom hospodárstve s jediným alebo hlavným zamestnaním je uvedený z podkladov Štatistického úradu SR, Zamestnanosť v SR, krajoch a okresoch. Tieto počty pracujúcich zahŕňajú všetky osoby v pracovnom, služobnom alebo členskom pomere k štátnej, družstevnej alebo inej organizácii, alebo osoby individuálne hospodáriace bez rozdielu veku, štátnej príslušnosti, dĺžky pracovnej doby, pokiaľ túto činnosť vykonávajú ako jediné alebo hlavné zamestnanie.

Počet pracujúcich v jedinom zamestnaní podľa sektorov sa v Slovenskej republike v posledných rokoch vyvíjal takto:

Tabuľka - Počet pracujúcich v národnom hospodárstve SR (jediné zamestnanie)

Rok	Primárny sektor	Sekundár. sektor	Terciárny sektor	Spolu
1993	197 210	784 055	1 065 841	2 047 106
1994	211 407	746 878	1 058 712	2 016 997
1995	198 753	751 388	1 108 371	2 058 512
1996	188 457	749 989	1 101 993	2 040 439
1997	135 050	765 864	1 114 196	2 015 110
1998	153 469	705 215	1 112 222	1 970 906
1999	146 584	657 146	1 064 498	1 870 228
1993– 1999	– 50 626	– 126 909	– 1 343	– 176 878

V sledovanom období rokov 1993 – 1999 počet pracovníkov v národnom hospodárstve Slovenskej republiky zaznamenal úbytok o 176 878 osôb. Intenzita zamestnanosti, vyjadrená ukazovateľom v počte pracovných príležitostí na 100 obyvateľov, sa znížila z hodnoty 38,4 v roku 1993 na 34,6 v roku 1999.

Jednotlivé kraje sa podieľajú na počte pracujúcich s jediným zamestnaním v národnom hospodárstve takto:

Tabuľka - Počet pracujúcich v NH v roku 1999 (jediné zamestnanie)

Kraj	Počet prac. spolu	%
Bratislavský	321 559	17,2
Trnavský	181 055	9,7
Trenčiansky	215 517	11,5
Nitriansky	224 951	12,0
Žilinský	228 063	12,2
Banskobystrický.	219 259	11,7
Prešovský	228 050	12,2
Košický	251 774	13,5
SR	1 870 228	100,0

Najvyšší podiel pracovných príležitostí sa koncentruje v Bratislavskom (17,2%), a najnižší v Trnavskom kraji (9,7%).

Z celkového počtu pracovných príležitostí v SR sa až 84,8% koncentruje v mestách a na vidieku sa nachádza 15,2%.

Pracovné príležitosti primárneho sektoru sa nachádzajú v prevažnej miere vo vidieckych sídlach (65,3%), v mestách ich podiel tvorí 34,7%.

V sekundárnom sektore sa 86,5% pracovných príležitostí koncentruje v mestách, 13,5% sa nachádza na vidieku.

Terciárny sektor sa sústreďuje najmä v mestách (až 92,4%), na vidieku je zastúpený iba 7,6%ami.